

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ І СВІТІ

Виконано аналіз сучасного стану міжнародного державного регулювання франчайзингової діяльності, та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення економіко-правового забезпечення франчайзингу в Україні.

Ключові слова: *франчайзер, франчайзі, франчайзингова діяльність, франчайзингова угода.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим фактором конкурентоспроможності економіки країни є рівень розвитку малого і середнього бізнесу. Оскільки сучасний процес розвитку малого бізнесу відбувається в умовах обмеження бюджетних коштів, а також відсутності дієвої системи фінансування, кредитування і страхування підприємницької діяльності, то важливе значення має взаємодія малого і великого підприємництва за допомогою створення франчайзингової системи.

Факторами, рівень розвитку яких безпосередньо впливає на рівень розвитку франчайзингу в країні, є: економічна система, правова база, система оподаткування, антимонопольне регулювання, кредитні програми та ін. Одним з найважливіших серед перелічених факторів є державне регулювання франчайзингу на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічних та правових аспектів функціонування інституту франчайзингу присвячені праці таких авторів: Корольчук О.П. [7], Рикова І.В. [10], Філіна Ф.Н. [14], Цират А.В. [16], та ін. Але, незважаючи на достатню кількість публікацій, які відображають ті чи інші сторони франчайзингової діяльності, вони не мають комплексного підходу.

Мета статті. В межах даної статті зроблений комплексний порівняльний аналіз рівня розвитку державного регулювання франчайзингу та правового забезпечення франчайзингової діяльності у різних країнах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на широку світову практику застосування франчайзингу, спеціальне законодавство, що регулює безпосередньо франчайзингові відносини, має невелика кількість країн.

Розглянемо більш докладніше правове регулювання франчайзингу у країнах світу.

США До 1988 р. були єдиною країною, де франчайзинг регулювався на національному рівні. На теперішній час у США закони про франчайзинг існують тільки в деяких штатах тоді, як більшість штатів лише розглядають необхідність введення спеціального законодавства про франчайзинг.

Крім того, федеральний уряд США у 1979 році видав спеціальні «Вимоги по розкриттю інформації та заборони, що стосуються франчайзингу й ризикованих бізнес-підприємств», які накладають на франчайзерів зобов'язання по розкриттю окремих видів інформації про свій бізнес з метою захисту інтересів потенційних франчайзі [11]. Згідно з цими вимогами франчайзер зобов'язаний представити потенційному франчайзі документ, який містить докладну інформацію про його діяльність та можливі ризики. Виконання таких умов обов'язкове протягом 10 днів перед підписанням франчайзингової угоди (і до здійснення будь-яких виплат) [13].

Слід зазначити, що існуюче франчайзингове законодавство у США враховує лише місцеві умови і не регулює взаємовідносини сторін у випадку транснаціональних моделей.

Бразилія історично завжди була країною, де існувало багато стримуючих факторів для розвитку франчайзингу. Бразильський уряд протягом декілька років був категорично проти якого-небудь ліцензування, включаючи франчайзинг, у якому провадилися виплати за кордон. Це стримувало вхід міжнародних брендів на ринок Бразилії.

У 1992 року ця проблема була вирішена рішенням «Національного інституту промислової власності», відповідно до якого угоди про франчайзинг стали офіційними.

У 1995 році, з набуттям чинності Закону «Про франчайзинг», Бразилія приєдналася до зростаючого списку країн, де існує франчайзингове законодавство.

Згідно з цим законом, франчайзер повинен забезпечити потенційного франчайзі документом, який відображає сутність франшизи, не менш ніж за 10 днів до вступу в дію франчайзингової угоди або початку будь-яких виплат. Франчайзингова угода повинна бути укладена у письмовому виді та підписана у присутності двох свідків. Угода, що вимагає платежів в іноземній валюті, повинна бути також зареєстрована в «Національному інституті промислової власності».[16].

Австралія має специфічне законодавство, що регулює сферу франчайзингу у формі обов'язкового Кодексу практики франчайзингу, який набув чинності 1 липня 1998 року. Також, австралійським Міністерством малого бізнесу заснована Адміністративна рада для управління зазначеним Кодексом. Якщо будь-яке положення договору франчайзингу суперечить положенням Кодексу, воно є недійсним [4]. Згідно з австралійським Кодексом практики франчайзингу під франчайзинг підпадають багато дистриб'юторських угод, які не вимагають оплати договору та не вважаються франчайзингом у більшості країн. Кодекс практики франчайзингу вимагає від франчайзера надання інформації про систему франчайзингу у спеціальному інформаційному документі, принаймні, за 7 днів до підписання франчайзингового договору.

Одним з особливих положень австралійського кодексу є так званий період «охолодження». Це семиденний період після укладання договору франчайзингу або після виплати будь-якої суми, протягом якого франчайзі може відмовитися від укладання договору. Це є обов'язковою вимогою для договорів франчайзингу в Австралії.

У Китаї франчайзинг регулюється Циркуляром міністерства внутрішньої торгівлі «Про заходи щодо адміністрування франчайзингових операцій», № 124 від 14 листопада 1997 року, у сферу дії якого, підпадають будь-які договори передачі права користування об'єктами інтелектуальної власності. Циркуляр передбачає обов'язкову реєстрацію франчайзингового договору у Китайській Асоціації однотипних підприємств, а також опублікування інформації про франшизу [12, 16].

У Японії франчайзингова діяльність регулюється Японською Асоціацією Франчайзингу (ЯАФ) і двома основними документами: «Кодекс етики» та «Інструкція по складанню контрактів франчайзингу та по підготовці правил управління».

Основна спрямованість «Кодексу етики» ЯАФ – особливі проблеми й порушення. «Кодекс етики» вимагає від франчайзерів - членів ЯАФ надання точної інформації потенційним франчайзі про зміст угоди, звіт про бізнес деяких своїх франчайзі, дані про необхідній сумі особистого інвестування, потенційного прибутку франчайзі та ін.

«Інструкція по складанню контрактів франчайзингу та по підготовці правил управління» накладає на франчайзера зобов'язання надання інформації до підписання

франчайзингової угоди по щодо бізнесу франчайзера, стандартів франчайзингової системи та відомостей про подібні франшизи [8].

Спеціальне правове регулювання франчайзингу у російському законодавстві здійснюється головним чином главою 54 «Комерційна концесія» Цивільного кодексу Російської Федерації, яка складається із 14 статей, що присвячені регулюванню договору комерційної концесії.

Правове регулювання франчайзингу в Російському законодавстві часто містить у собі публічний елемент регулювання, наприклад, вимоги щодо реєстрації, вимоги про включення у договір певних обов'язкових умов і т. ін.

У Білорусії до 26 лютого 2005 року нормативне регулювання франчайзингу було представлено статтею 910 Цивільного Кодексу Республіці Білорусь (ЦКРБ), що передбачала буквально наступне [2]:

«1. За договором комплексної підприємницької ліцензії (договору франчайзингу) одна сторона (правовласник) зобов'язується надати іншій стороні (користувачу) за винагороду комплекс виключних прав (ліцензійний комплекс), що включає право використання фірмового найменування правовласника і комерційної інформації, яка охороняється, а також інших об'єктів виключних прав (товарного знаку, знаку обслуговування і т. ін.), що передбачені договором, для підприємницької діяльності користувача.

2. Відносини по франчайзингу регулюються законодавством. Договір франчайзингу може бути укладений тільки у випадках, прямо передбачених законодавством».

«Прямо передбачених випадків» законодавство Республіки Білорусь не містило, тому білоруські суб'єкти господарювання не вправі були укласти між собою договори франчайзингу.

Але з 26 лютого 2005 року пункт 2 статті 910 ЦКРБ було скасовано, наслідком чого став дозвіл укладати договори франчайзингу у Білорусії у будь-яких, а не тільки передбачених законодавством, випадках.

З тієї ж дати положення розділу 53 ЦКРБ «Комплексна підприємницька ліцензія (франчайзинг)» були розширені внаслідок доповнення її статтями, що регламентують франчайзингові відносини. Основні положення цих статей містяться у наступному: сторонами за договором франчайзингу можуть бути комерційні організації та індивідуальні підприємці; договори франчайзингу підлягають обов'язковій реєстрації у патентному відомстві, порядок якої передбачений законодавством; франчайзер несе субсидіарну відповідальність по пред'явленим до франчайзі вимогам щодо невідповідності якості товарів (робіт, послуг), які реалізує франчайзі за договором франчайзингу.

Аналіз зазначених доповнень свідчить, що вони практично співпадають з положеннями глави 54 ЦК Російської Федерації «Комерційна концесія».

Казахстан є однією з тих країн, де франчайзингові відносини регулюються спеціальним законом, а саме Законом Республіки Казахстан від 24.06.2002 N 330-2 «Про комплексну підприємницьку ліцензію (франчайзинг)» [5]. Цей Закон визначає зміст франчайзингового договору.

Також, зазначений Закон є спрямованим на розвиток і державну підтримку франчайзингової діяльності у Республіці Казахстан.

У Республіці Молдова франчайзингові відносини регулюються окремим нормативно-законодавчим актом: Законом про франчайзинг №1335-ХІІІ від 01.10.1997 року [6], а також Главою XXI Цивільного Кодексу Республіки Молдова від 6.06.2002 року N 1107-ХV [3].

В Україні на теперішній час не існує спеціальної нормативно-законодавчої бази щодо франчайзингової діяльності.

Норми Цивільного кодексу України (ЦКУ) [5] та Господарського кодексу України (ГКУ) [15] охоплюють лише одну з його форм – комерційну концесію. Регулювання франчайзингових відносин відображається у главі 76 «Комерційна концесія» ЦКУ та главі 36 «Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія)» ГКУ.

Правомочність укладення договору франчайзингу міститься у ст. 42 Конституції України у відповідності з якою кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена Законом, а також у ст. 4 ГК України, що передбачає можливість укладення угод, які не передбачаються Законом, але й не суперечать йому.

В цілому, законодавчу базу України в сфері охорони прав на об'єкти промислової власності складають Закони: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист від несумлінної конкуренції».

В нормативних актах, що регулюють право інтелектуальної власності та відповідальність за її порушення, обов'язково повинні враховуватися питання франчайзингової діяльності. Сьогодні в державі діють безліч нормативно-правових актів, які регулюють різні сторони правового захисту прав інтелектуальної власності. Вони забезпечують основні потреби правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, однак така кількість нормативних актів ускладнює їхню практичну реалізацію. Тому, потреба у систематизації діючої законодавчої бази в сфері франчайзингу є невирішеним питанням.

Незважаючи на існування нормативно-правових актів, які в той чи іншій мірі регулюють франчайзингові відносини, в сучасних умовах розвитку франчайзингу в Україні першочерговою є необхідність створення окремого законодавчого акту, що регулює франчайзингові відносини, у якому необхідно передбачити особливості правового регулювання товарного, виробничого та ділового видів франчайзингу.

Проект Закону «Про франчайзинг» [9] був запропонований Урядом України, та розглянутий на засіданні Комітету з питань науки та освіти Верховної Ради України у січні 2002 року. Але під час обговорення законопроекту були висловлені зауваження, які не вирішені і по теперішній час.

Висновки. Відсутність належного рівня правової бази в Україні істотно гальмує розвиток франчайзингу.

Внесення змін до законодавства України дасть змогу:

- створенню умов для реальної конкуренції франчайзингових систем;
- забезпеченню зручності застосування законодавчих актів для учасників франчайзингової системи;
- створенню прозорої франчайзингової системи та її елементів для контролюючих органів.

Таким чином, забезпечення ефективної діяльності та розвитку франчайзингових відносин в Україні вимагає розробки та правового закріплення нових форм державного стимулювання франчайзингу і механізму їх реалізації на практиці. Заходи щодо стимулювання франчайзингу мають бути визначені на рівні загальнодержавної програми з розвитку підприємництва в Україні. На теперішній час вітчизняне державне регулювання франчайзингу знаходиться на перехідному етапі та потребує вдосконалення, як і сама культура франчайзингових відносин.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України // ВВР, 2003, №№ 19-20; № 21-22, Ст. 144.
2. Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7.12.1998 г. – № 218 – 3 // Ведомости Национального Собрания Республики Беларусь. – 1999. – № 7 – 9.
3. Гражданский кодекс Республики Молдова от 6.06.2002 г. №1107 – XV (В редакции Закона РМ от 29.05.2003 г.) Закон РМ №1125-XV от 13.06.2002 г. «О введении в действие Гражданского кодекса Республики Молдова» // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.law-moldova.com/laws/rus/grajdanskii_kodex_ru.txt
4. Деловой рекламно-информационный портал Магазин готового бизнеса & франчайзинг // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yurpractika.com/filing.php>
5. Закон Республики Казахстан от 24.06.2002 № 330-2 «О комплексной предпринимательской лицензии (франчайзинге)» // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=02103&ogl=all83>
6. Закон Республики Молдова «О франчайзинге» №1335 от 01.10.97 // Мониторул Официал ал Р.Молдова № 82-83 от 11.12.1997 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law-moldova.com/laws/rus/franchaizinge-ru>
7. Корольчук О.П. Франчайзинг (теория, методология, практика) [Текст] : монографія / О.П. Корольчук; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2006. – 206 с.: іл. – Бібліогр.: с. 200-206.
8. Майлер А.З. Пособие по франчайзингу. / С.А. Куликов, А.З. Майлер – М.: Российская ассоциация развития франчайзинга. – 2001. – 13 с.
9. Проект Закону України «Про франчайзинг»: від 08.11.2001 р., № 8241 (Кінах А.К.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=11287&pf35401=19758
10. Рыкова И.В. Франчайзинг: новые технологии, методология, договоры / И.В. Рыкова. — М.: Современная экономика и право, 2008.
11. Свиткова М. Национально-правовые и кросс-культурные проблемы глобализации франчайзинга // Инновации № 005 от 27.06.05. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.logistics.ru/9/4/3/i20_28664p0.htm.
12. Семений Ю. Законодательное регулирование франчайзинга // Commercial Property. – 2004. - № 9 (13). – С. 68- 70.
13. Сулеевич А. Підводні рифи модної бізнес-моделі, або критичний погляд на франшизу для малих і середніх підприємств // Синергія. – 2003ю - № 1. - С. 34 – 41.
14. Филина Ф.Н. Франчайзинг: правовые основы деятельности / Ф. Н. Филина. - М.: ГроссМедиа: РОСБУХ, 2008. - 192 с. - (Корпоративный юрист).
15. Цивільний кодекс України // ВВР, 2003, №№3 40-44, Ст. 356.
16. Цират А. Триумфальное шествие франчайзинга // Юридическая практика № 52(210), 26.12.2001 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yurpractika.com/filing.php>

ПОПОВ А.Е. АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ФРАНЧАЙЗИНГА В УКРАИНЕ И МИРЕ

Выполнен анализ современного состояния международного государственного регулирования франчайзинговой деятельности и обоснованы предложения по совершенствованию экономико-правового обеспечения франчайзинга в Украине.

Ключевые слова: франчайзер, франчайзи, франчайзинговая деятельность, франчайзинговый договор.

POPOV O.E. THE ANALYSIS OF GOVERNMENT REGULATION AND LEGAL SUPPORT DEVELOPMENT OF FRANCHISING IN UKRAINE AND THE WORLD

The analysis of the current state of government regulation of international franchising and substantiated proposals for improving the economic and legal support franchising in Ukraine.

Keywords: franchiser, franchisee, franchising activity, franchise agreement.